

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1849/2024

Datum rozhodnutí: 16. dubna 2025

Závěr: Jako nesprávný úřední postup lze kvalifikovat i případ, kdy soud nezajistí, aby se do trestního spisu nedostala komunikace obviněného s jeho obhájcem, jakož i další údaje, které nejsou zcela zjevně potřebné pro trestní řízení a neoprávněně zasahují do práva na soukromí a na informační sebeurčení poškozených. Za nesprávný úřední postup však již nelze považovat skutečnost, že k informacím popsaného charakteru měli přístup ostatní účastníci trestního řízení (např. další obvinění a jejich obhájci).

Obsah: Spor byl veden o náhradu nemajetkové újmy, která měla vzniknout nesprávným úředním postupem soudu, který spočíval v tom, že v rámci domovní prohlídky došlo k zajištění mobilního telefonu žalobce, který obsahoval mimo jiného i komunikaci žalobce s jeho obhájci a soukromé a osobní soubory (např. intimní fotografie a fotografie rodinných příslušníků, údaje o zdravotní péči). Z téhož důvodu byla dotčena i manželka žalobce, jež vystupovala jako druhý žalobce. Ke zkoumání těchto zařízení přibral soud znalecký ústav, aniž zohlednil, že mohou obsahovat i takový důvěrný obsah. Při hlavním líčení předseda senátu předal veškerý obsah zajištěných elektronických zařízení na datových nosičích státnímu zástupci, ostatním spoluobžalovaným a jejich obhájcem a nebylo vyhověno ani žádosti žalobce o vyjmutí tohoto obsahu ze spisu. U žalobce tak vznikla nemajetková újma v důsledku zásahu do jeho práva na obhajobu vztahujícího se k jeho komunikaci s obhájci, za niž požadoval 700 000 Kč, a jemu a manželce jako druhé žalobkyni pak nemajetková újma v důsledku zásahu do jejich práva na soukromí týkajícího se soukromých a osobních souborů na zkoumaných zařízeních, za niž žalobce požadoval 300 000 Kč a žalobkyně 1 000 000 Kč. Soud prvního stupně nejdříve žalobu zcela zamítl, avšak v návaznosti na kasační rozhodnutí odvolacího

soudu jí zčásti vyhověl. Shledal, že žalobcům vznikl nárok na zadostiučinění za nemajetkovou újmu, neboť mezi důkazy došlo k zařazení dat, která tam být nesměla (komunikace mezi obhájci), a nosiče dat obsahovaly i údaje, jež byly pro trestní řízení nepodstatné a nepoužitelné (soukromá korespondence s manželkou či soukromé fotografie), čímž došlo k porušení zásad přiměřenosti a zdrženlivosti, a tím, že nedošlo k ochraně komunikace mezi obhájcem a klientem a orgány činné v trestním řízení takovou zajištěnou komunikaci nezničily, došlo i k porušení práva žalobce na obhajobu a na spravedlivý proces. Odvolací soud následně rozsudek zčásti změnil, zejména pak snížil částku přiznaného zadostiučinění. Potvrdil, že excesivní postup orgánů činných v trestním řízení může být vyhodnocen jako nesprávný úřední postup a že v jeho důsledku může vzniknout újma odškodnitelná podle zákona č. 82/1998 Sb. Za nesprávný úřední postup pak považoval manipulaci se znaleckými posudky (resp. blue-ray disky), nikoliv zajištění předmětných elektronických zařízení, zadání a vyhotovení znaleckých posudků ani jejich zařazení (včetně disků blue-ray) do spisu. V trestním řízení má osoba pachatele (posuzování jeho osobních, rodinných a majetkových poměrů) podstatný význam pro rozhodnutí o vině a trestu, získání těchto informací a jejich distribuce mezi účastníky trestního řízení tedy není samo o sobě nesprávným úředním postupem, vzájemnou kolizi základních práv a svobod, např. práva na ochranu soukromého života s ochranou základních práv jiných osob či ochranou veřejného zájmu, je tedy nezbytné posoudit z hlediska proporcionality. Odvolací soud tudíž dospěl k závěru, že orgány činné v trestním řízení sice jsou povinny sbírat informace o osobních a rodinných poměrech obžalovaného (včetně jeho manželky) v rozsahu potřebném pro rozhodnutí v trestní věci, nicméně to neplatí ve vztahu ke všem dokumentům na discích [např. rodinné fotografie, fotografie žalobkyně určené pro žalobce včetně jejich komunikace, zprávy o zdravotním stavu žalobkyně či rodičů žalobců apod.]. Distribuci těchto dat tedy odvolací soud považoval rovněž za exces z povinností orgánů činných v trestním řízení, přičemž

zvážil i snadnou identifikovatelnost žalobkyne pro osoby, jimž byly disky vydány, a připomenul, že nárok na zadostiučinění za újmu způsobenou nesprávným úředním postupem náleží bez ohledu na účastenství v řízení. V podaném dovolání žalobci namítli, že nelze aplikovat stávající judikaturu k odškodnění nemajetkové újmy za zásah do práva na soukromí i v případě žalobců, u nichž byl zásah intenzivnější, neboť vznikl v důsledku postupu soudu, nikoliv „běžné“ třetí osoby, že otázku kompenzace nemajetkové újmy vzniklé jak specifickým zásahem do práva na soukromí žalobců, tak i do práva na spravedlivý proces generalizovat odkazem na obecnou judikaturu vztahující se „pouze“ k porušení práva na soukromí, a že otázku kompenzace nemajetkové újmy vzniklé zásahem do práva na soukromí žalobců, který nelze odstranit žádným prostředkem vyplývajícím z vnitrostátní právní úpravy a zásah je přetrvávající, generalizovat odkazem na obecnou judikaturu vztahující se „pouze“ k porušení práva na soukromí, kde zásah odstranit či napravit lze. Tyto otázky považovali za neřešené judikaturou Nejvyššího soudu a současně za chybně posouzené po právní stránce. V rámci těchto námitek pak vznesli další podrobnější výhrady. Zejména nesouhlasili se závěrem odvolacího soudu, že nesprávným úředním postupem bylo pouze zpřístupnění blue-ray disků státnímu zástupci a obhájcem, neboť se tento obsah součástí trestního spisu nikdy stát neměl; navíc jej nelze do spisu „pouze“ zařadit bez „zpřístupnění obhájcem a státnímu zástupci“, neboť tito mají právo do spisu nahlížet a pořizovat si z něj kopie. Dle žalobců by tento závěr vedl k porušení základních principů práva na soukromí a na spravedlivý proces a jedná se o snahu zlegalizovat založení obsahu blue-ray disků do soudního spisu, která vedla ke snížení přiznaného zadostiučinění. Ve vztahu k hlediskům pro stanovení přiměřeného zadostiučinění žalobci namítali, že odvolací soud měl přihlédnout i k tomu, že zásah do jejich osobnostních práv je trvalý a objektivně nenapravitelný a že rozsah předmětných materiálů je enormní a prakticky celý (nejen k důkazu provedená část) zasahuje nějakým způsobem do osobnostních práv žalobců. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným a důvodným ve vztahu k dílčí otázce, zda nesprávným úředním postupem bylo pouze předání znaleckého posudku ostatním účastníkům trestního řízení, nikoliv to, že se sporná data vůbec stala součástí spisu. Obecněji šlo tedy o otázku, jaké jednání orgánů činných v trestním řízení vymezených

žalobci vlastně představuje nesprávný úřední postup. Pokud jde o samotnou nedostatečnou výši zadostiučinění, Nejvyšší soud konstatoval, že tu by přezkoumával jen v případě zjevné nepřiměřenosti přiznaného plnění. Samotná výše zadostiučinění však přípustnost dovolání nezakládá. Zákon pojem nesprávného úředního postupu nedefinuje. Nesprávný úřední postup může představovat jakákoliv činnost spojená s výkonem pravomocí státního orgánu, dojde-li při ní nebo v jejím důsledku k porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání státního orgánu nebo k porušení pořádku určeného povahou a funkcí postupu. S ohledem na to, že úřední postup nelze zpravidla právním předpisem upravit natolik detailně, aby pokrýval všechny představitelné dílčí kroky, které je třeba při výkonu pravomocí učinit, musí být správnost úředního postupu poměřována i hlediskem účelu, k jehož dosažení postup státního orgánu směřuje. Nesprávný úřední postup je zpravidla postup, který nesouvisí s rozhodovací činností, i když není vyloučeno, aby škoda, resp. nemajetková újma, byla způsobena i nesprávným úředním postupem prováděným v rámci činnosti rozhodovací. Pro nesprávný úřední postup je určující, že úkony tzv. úředního postupu samy o sobě k vydání rozhodnutí nevedou, a je-li rozhodnutí vydáno, bezprostředně se v jeho obsahu neodrazí. Z judikatury Ústavního soudu plyne, že pokud jde o komunikaci trestně stíhané osoby s jejím obhájcem, je současná právní úprava založena na požadavku, aby orgány v trestním řízení činné a rozhodující (vyšetřovatel, státní zástupce, soudci) nebyly protiprávně získanými informacemi, které nemají a nemohou mít povahu ani podpůrného důkazu, procesně nepřípustným způsobem ovlivňovány. Ústavně chráněný zájem na ochraně tajemství dopravovaných zpráv má zde tudíž přednost před účelem trestního řízení a jakýkoli záznam, dotýkající se ústavně chráněného tajemství, nesmí být prováděn nebo protokolárně podchycen, a to ani pouhým sdělením, že k ústavně chráněné komunikaci vůbec došlo. Zařazení magnetofonových nahrávek nebo písemných sdělení o nich (bez ohledu na jejich formu nebo obsah) do trestního spisu je tedy nejen zákonně, ale i ústavně zcela nepřípustné. Ústavní soud tudíž dospěl k závěru, že soud pochybil, jestliže takovýto protizákonný a protiústavní stav trpí, a to bez ohledu na to, že k informacím získaným protiprávním odposlechem, případně též záznamem telekomunikačního provozu mezi tamní stěžovatelkou a jejím

obhájcem, nezamýšlí ve svém dalším procesním postupu jakkoli přihlídnout. Odposlech a záznam komunikace obviněného s jeho obhájcem je zákonem zakázán (§ 88 odst. 1 věta třetí a § 158d odst. 1 trestního řádu). Smyslu a účelu takového zákazu pak odpovídá, aby se vztahoval nejen na odposlech a záznam prováděné komunikace, ale aby byla obdobná omezení aplikována i na situaci, kdy je taková komunikace získána v souvislosti se zajištěním nosiče, na němž jsou taková elektronická data uložena. Orgány činné v trestním řízení mohou při domovní prohlídce zajistit celé nosiče dat, příp. pořídit jejich zrcadlovou kopii, následně je však nezbytné získaná data řádně a dostatečně cíleně roztřídit a zabránit neoprávněnému a neznamenatému přístupu k nosičům dat a/nebo zpracování dat od jejich zajištění až do jejich vrácení nebo řádného zničení. V daném případě tudíž ve vztahu ke komunikaci žalobce s jeho obhájci nemohlo představovat nesprávný úřední postup ani provedení domovní prohlídky, při níž byly telefon a tablet žalobce zajištěny, ani zadání znaleckého posudku, ani znalcem provedená extrakce všech dat z těchto zařízení, ačkoliv žalobce se proti extrakci všech dat bránil a upozorňoval na to, že zařízení mohou obsahovat i chráněnou komunikaci s jeho obhájci, ale až to, že soud znalecký posudek bez kontroly jeho obsahu založil do soudního spisu. S ohledem na to, že byla znaleckým posudkem získávána data z nosičů, které mohly obsahovat i komunikaci žalobce s jeho advokáty, bylo povinností soudu poté, co mu byl znalecký posudek doručen, ale před tím, než jej zařadil do soudního spisu, aby sám nebo prostřednictvím znalce, kterému by zadal klíč, podle něhož by znalec získanou komunikaci roztřídil a rozdělil na několik disků (např. by zvlášť vytrídil komunikaci s konkrétními advokáty), provedl řádné roztřídění dat a záznamy o komunikaci žalobce s jeho obhájci zničil a do spisu o jejich zničení učinil záznam. Teprve poté by bylo možné do soudního spisu založit znalecký posudek s upravenou přílohou obsahující pouze data pro věc relevantní a použitelná. Nežádoucí je ve vztahu k záznamu komunikace obviněného s obhájcem nejen předání takového záznamu ostatním stranám trestního řízení, jak dovodil odvolací soud, ale již jeho samotná přítomnost v soudním spise, a tedy potenciální možnost toho, že se s nimi ostatní účastníci trestního řízení či orgány činné v trestním řízení seznámí. Je tomu tak proto, že v okamžiku, kdy se sporné informace stanou součástí spisu, má každý z obviněných a jejich obhájců

právo do takového spisu nahlížet, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Za situace, kdy se znalecký posudek (obsahující mimo jiné i záznam o komunikaci obviněného s obhájcem) stane součástí trestního spisu, nelze zabránit tomu, aby se s ním seznámily ostatní strany trestního řízení, neboť omezením přístupu ke spisovému materiálu by bylo zasaženo do práva na spravedlivý proces, resp. práva na obhajobu těchto osob. Nesprávným postupem soudu tudíž může být pouze to, že soud jako orgán, jenž v soudní fázi trestního řízení vede spis a odpovídá tedy za jeho obsah, nezajistil, aby se takové informace do spisu vůbec nedostaly, tedy před založením znaleckého posudku do spisu neprovedl (sám nebo za pomoci znalce) roztřídění zajištěných dat a vyčlenění a zničení nepřípustných záznamů o komunikaci žalobce a) s jeho obhájci. Ve vztahu k soukromým fotografiím a soukromé komunikaci žalobců je pak nezbytné se zabývat tím, zda jejich založením do trestního spisu mohlo dojít k neoprávněnému zásahu do jejich práva na soukromí zahrnujícího i jejich právo na informační sebeurčení (čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny). V této souvislosti je třeba vyřešit, zda má tento zásah zákonný podklad (přičemž tato právní úprava musí být přesná a zřetelná ve svých formulacích a dostatečně předvídatelná), zda sleduje legitimní cíl (tedy ochranu jiných základních práv či ústavně aprobovaných veřejných zájmů) a zda je ve vztahu přiměřenosti (proporcionality) k danému cíli, a současně musí být daný zásah ospravedlnitelný konkrétními skutečnostmi (důvodem omezení základního práva), nesmí tedy být proveden pouze pro to, že orgán státu je takovou pravomocí nadán. Vzhledem k tomu, že ani data zcela zjevně nepotřebná pro dané trestní řízení a neoprávněně zasahující do práva poškozených na soukromí a informační sebeurčení by se neměla stát jako příloha znaleckého posudku součástí spisu, je povinností trestního soudu před založením znaleckého posudku do spisu samostatně nebo v součinnosti se znalcem roztřídit získaná data tak, aby i tyto údaje byly zvlášť vyčleněny. Takto však odvolací soud věc neposuzoval, a proto byl jeho rozsudek v relevantních částech zrušen.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4462/2009; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2023 sp. zn. 30 Cdo 757/2021; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2000, sp. zn. 25 Cdo 1099/99.

Relevantní ustanovení: § 13 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 3263/2024

Datum rozhodnutí: 23. dubna 2025

Závěr: Uzavřel-li jen jeden manžel bez souhlasu druhého s třetí osobou smlouvu vztahující se k věci týkající se jejich společného jmění a opomenutý manžel v souladu s § 714 odst. 2 občanského zákoníku uplatní námitku relativní neplatnosti této smlouvy, je podle § 2993 občanského zákoníku aktivně věcně legitimován k uplatnění nároku vůči třetí osobě na vydání bezdůvodného obohacení spočívajícího v plnění podle této neplatné smlouvy každý z manželů, nikoli pouze manžel, který neplatnou smlouvu uzavřel. Právo vypovědět smlouvu o zápůjčce sjednanou bez dohody o okamžiku splatnosti se nepromlčuje. Neurčí-li smlouva, kdy má být zápůjčka vrácena, začíná běžet tříletá subjektivní promlčecí lhůta (§ 619 odst. 1 a 2 a § 629 odst. 1 občanského zákoníku) k uplatnění práva zapůjčitele na vrácení zápůjčky ode dne, kdy se zapůjčitel dozvěděl (nebo dozvědět měl a mohl), že na základě výpovědi došlo k uplynutí výpovědní doby a právo na vrácení zápůjčky se stalo splatným.

Obsah: Spor byl veden o plnění ze smlouvy o zápůjčce. Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobce poskytl žalovanému prostřednictvím příkazu k převodu z účtu provedeného matkou žalovaného částku 25 941 365 Kč s tím, že si nedohodli, kdy bude žalobci vrácena a zda má být úročena. Žalobce tvrdil, že matka žalovaného zadala příkaz k úhradě předmětné částky bez jeho pokynu a vědomí, avšak tomu soud prvního stupně neuvěřil. Stejně tak neuvěřil tomu, že smlouva o zápůjčce s uvedením data vrácení částky a sjednaných úroků byla písemná; naopak vyšel z toho, že byla prokázána smlouva ústní, avšak nebylo sjednáno ani datum vrácení částky ani výše úroku. Protože nebyla sjednána splatnost zápůjčky, shledal soud prvního stupně důvodnou námitku promlčení. Žalobce totiž mohl zápůjčku vypovědět již následující den poté, co ji poskytl, šestitýdenní výpovědní lhůta podle § 2393 odst. 1 občanského zákoníku by skončila dne 14. 9. 2015 a následující den započal běh tříleté promlčecí lhůty. Protože žaloba byla podána až cca 6 měsíců po uplynutí promlčecí doby, právo žalobce ze zápůjčky se promlčelo. Námitka promlčení

nebyla rozporná s dobrými mravy. Pokud jde o žalobkyni, která byla manželkou žalobce, soud shledal nedostatek její aktivní věcné legitimace. Závazkový právní vztah se týká jen jeho subjektů v podobě vyplývající ze smlouvy (nebo jiné právní skutečnosti), kterou byl založen, a na tomto závěru nic nemění ani § 713 odst. 3 občanského zákoníku, který nemodifikuje okruh subjektů právního vztahu ani obsah závazkových právních vztahů nebo jejich plnění a dopadá jen na vzájemné vztahy manželů, zejména při případném vypořádání ohledně majetku a závazků, které tvoří jejich společné jmění. Ustanovení § 713 odst. 3 občanského zákoníku nezakládá solidaritu mezi dlužníky či věřiteli jen proto, že jsou manželé. To, zda byla smlouva o zápůjčce platná, či nikoli, na shora uvedené nemá vliv, neboť i kdyby soud dospěl k závěru o neplatnosti smlouvy o zápůjčce v důsledku nedostatku souhlasu žalobkyně b), stále by byl v řízení o vydání bezdůvodného obohacení z neplatné smlouvy aktivně legitimován pouze žalobce a). Pouze ten z manželů, který byl účastníkem smlouvy, podle níž si strany poskytl vzájemné plnění, totiž může být i účastníkem závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení, k jehož vzniku došlo v důsledku neplatnosti smlouvy. Manžel, který účastníkem nebyl, k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení legitimován není bez ohledu na to, zda jde o pohledávku patřící do společného jmění manželů. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Doplnil ještě, že námitka promlčení by se vztahovala na možnost žalobcovy manželky dovolat se relativní neplatnosti smlouvy o zápůjčce. Oba žalobci vznesli v dovolání řadu námitek. Nejvyšší soud připustil dovolání žalobce k otázce, jaký je rozhodný okamžik běhu promlčecí lhůty nároku zapůjčitele na vrácení zastupitelné věci u nevypovězené zápůjčky uzavřené na dobu neurčitou, neboť tato otázka má být posouzena odlišně od dosavadní judikatury Nejvyššího soudu. V případě žalobkyně shledal Nejvyšší soud dovolání přípustným ve vztahu k otázce, zda je manžel, jenž se podle § 714 odst. 2 občanského zákoníku dovolává relativní neplatnosti smlouvy o zápůjčce uzavřené mezi druhým manželem jako zapůjčitelem a třetí osobou jako vydlužitelem, aktivně věcně legitimován k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení, které spočívá v plnění poskytnutém třetí osobě druhým manželem na základě této neplatné smlouvy. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 33 Cdo 3037/2019, přijal závěr, že nebyla-li dohodnuta splatnost

dluhu (vrácení zápůjčky), může zapůjčitel vypovědět smlouvu o zápůjčce již den následující po vzniku takového právního poměru s výpovědní dobou šesti týdnů a tím vyvolat splatnost zápůjčky (uplynutím výpovědní doby se právo zapůjčitele na vrácení zápůjčky stane nárokem s účinky *actio nata*). Podle tam vysloveného závěru je tedy pro počátek běhu obecné promlčecí lhůty rozhodný den, který následuje po okamžiku, kdy nejdříve lze přivodit *actio nata* (den, ve kterém by nejdříve uplynula výpovědní doba), nikoliv den, kdy (skutečně) nastala splatnost dluhu v důsledku výpovědi. Přijetí opačného názoru by znamenalo nepřípustné posunutí počátku běhu promlčecí lhůty (ve zřejmém rozporu s účelem institutu promlčení) prakticky na neomezenou dobu v situaci, kdy právo podat výpověď smlouvy o zápůjčce sjednané bez dohody o okamžiku splatnosti se nepromlčuje. Uvedené závěry o počátku běhu promlčecí lhůty ještě před skutečnou splatností dluhu vycházející ze závěrů dřívější judikatury praxe týkající se situace, v níž je splatnost dluhu ponechána výlučně na vůli věřitele, se však nemohou prosadit v poměrech smlouvy o zápůjčce (lhostejno zda úročné či bezúročné) sjednané na dobu neurčitou, tj. smlouvy o zápůjčce, při jejímž poskytnutí nebylo mezi zapůjčitelem a vydlužitelem určeno, kdy má být vrácena. Zápůjčka se vedle výprosy, výpůjčky, nájmu a pachtu řadí k dlouhodobým závazkům, jejichž pojmovým znakem je dočasnost. Tento závěr podporuje též systematika zákona, neboť zápůjčka je zařazena do 2. dílu Hlavy II. části čtvrté o přenechání věci k užití jinému. Ačkoliv podstata povinnosti poskytovatele charakteristického plnění je v jednotlivých zákonných smluvních typech tohoto dílu odlišná, všem je společná dlouhodobá (a dočasná) povaha závazku. Přenechání předmětu zápůjčky do vlastnictví vydlužitele je přitom odůvodněno hospodářským smyslem zápůjčky, neboť jde o věc určenou k užitkování. Je zásadně na smluvních stranách, na jak dlouhou dobu smí podle smlouvy o zápůjčce vydlužitel předmět zápůjčky takto užít a zda její přesná délka bude určena již při uzavření smlouvy (doba určitá), nebo naopak bude záviset až na budoucí vůli alespoň jedné ze stran závazek ukončit (doba neurčitá). Tomu, kdo věc přenechal, nelze po dobu trvání dlouhodobého závazku vytýkat, že závazek nevypověděl a nepožadoval vrácení věci (v případě zápůjčky vrácení věci stejného druhu). Dlouhodobý závazek (přenechání věci a strpění jejího užití, případně užitkování) totiž stále trvá tak, jak před-

vídala vůle stran při jeho zřízení. Z této dočasné povahy závazku a z funkce, kterou výpověď obecně plní (tj. vyvázat se prostřednictvím tohoto jednostranného právního jednání z dlouhodobého závazku), současně plyne, že právo vypovědět zápůjčku dle libosti bez konkrétního důvodu kteroukoliv ze smluvních stran (zapůjčitelem i vydlužitelem), které je zakotveno v § 2393 odst. 1 občanského zákoníku, nemůže být omezeno lhůtou, ve které má být vykonáno. Charakter dočasnosti by se totiž vytratil. Právo zapůjčitele i právo vydlužitele vypovědět podle libosti smlouvu o zápůjčce uzavřenou na dobu neurčitou tedy ze své povahy nemůže podléhat promlčení. Samu skutečnost, že zapůjčitel může zápůjčku (u které není smluvně určena doba vrácení) kdykoliv vypovědět, čímž (po uplynutí výpovědní doby) v souladu s § 2393 odst. 1 o. z. přivodí splatnost práva na vrácení zápůjčky (na vrácení věci stejného druhu), nelze zcela ztotožňovat se situací, kdy nastává splatnost dluhu na výzvu věřitele podle § 1958 odst. 2 o. z. Obě práva jsou svým obsahem kvalitativně odlišná. Pouhá výzva k zesplatnění dluhu totiž oproti výpovědi zápůjčky nemá za následek též zánik obligačního poměru, resp. práva dlužníka odvozeného z obligační smlouvy. Výpověď se ukončuje dlouhodobý (dočasný) závazek a až v důsledku výpovědi zaniká právní pozice vydlužitele umožňující mu dle libosti užít zastupitelnou věc a zaniká i povinnost zapůjčitele takové užití strpět a je nahrazena povinností vydlužitele věc stejného druhu, jakou byla přenechaná věc, zapůjčiteli vrátit po uplynutí výpovědní doby a oprávněním zapůjčitele vrácení takové věci vymáhat. Další zásadní odlišnost tkví v tom, že právo vypovědět zápůjčku a tím přivodit splatnost práva zapůjčitele na její vrácení svědčí dle zákona nejen zapůjčiteli, ale též vydlužiteli. Pro určení počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty práva na vrácení zápůjčky, u které smlouvou nebyla určena doba jejího vrácení, nelze považovat za rozhodné, kdy mohl zapůjčitel (či vydlužitel) poprvé vypovědět smlouvu, ale rozhodným je až okamžik, kdy k takové výpovědi skutečně došlo a kdy na základě uplynutí výpovědní doby mohl zapůjčitel své právo na vrácení zápůjčky s úspěchem vykonat (podat žalobu k soudu). Okolnostmi rozhodnými pro počátek běhu promlčecí lhůty ve smyslu § 619 odst. 2 občanského zákoníku jsou v takovém případě okolnosti, z nichž se zapůjčitel dozvěděl (nebo dozvědět měl a mohl), že uplynula výpovědní doba na základě výpovědi, a nastala tak splatnost zápůjčky (§ 2393

odst. 1 občanského zákoníku). Zpravidla budou zapůjčitelé takové okolnosti známy (mohou a mají být známy) současně s uplynutím výpovědní doby. Co se týče dovolání žalobkyně, judikatura Nejvyššího soudu je ustálena v závěru, že úprava obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, spočívá na koncepci relativní neplatnosti jednání v neběžných záležitostech týkajících se součástí SJM a možnosti samostatného jednání každého z manželů v záležitostech běžné správy. Absence souhlasu druhého manžela s převodem vlastnického práva k věci tvořící součást SJM zakládá proto relativní neplatnost takového právního jednání tím, že pokud se druhý z manželů neplatnosti proti všem účastníkům příslušného právního jednání nedovolá, jde o právní jednání platné. Podle judikatury Nejvyššího soudu přitom platí i v režimu občanského zákoníku, že aktivní a pasivní věcná legitimace z hlediska práva na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého plněním dle neplatné, zdánlivé či zrušené smlouvy svědčí zásadně pouze smluvním stranám. Problematika vrácení plnění ze smlouvy uzavřené jedním z manželů bez souhlasu druhého, který se úspěšně dovolal neplatnosti smlouvy, však vyžaduje v režimu občanského zákoníku jiné posouzení. Podle § 713 odst. 2 občanského zákoníku mají práva a povinnosti manželů spojená se společným jměním, tedy představující součást SJM, solidární povahu. V takovém případě, jde-li o společnou pohledávku manželů, platí podle § 1877 občanského zákoníku, že po dlužníkovi může žádat plnění kterýkoliv z manželů. Podle § 2993 občanského zákoníku má právo na vrácení plnění z neplatného závazku „strana“, která plnila. Není pochyb, že opomenutý manžel, který se úspěšně dovolal neplatnosti jednání, k němuž nedal souhlas, nebyl stranou takového (vícestranného) jednání. Ovšem nelze přehlédnout, že právo žádat vrácení bezdůvodného obohacení, v posuzovaném případě vrácení plnění z relativně neplatné smlouvy, vzniklo právě a jen na základě jednání opomenutého manžela, je spojeno se SJM a podle § 713 odst. 2 a § 1877 občanského zákoníku je k jeho nárokování oprávněn každý z manželů. Vzhledem k tomu je nutné pod pojem „strana“ v § 2993 občanského zákoníku zahrnout nad rámec doslovného výkladu i opomenutého manžela, který se úspěšně dovolal neplatnosti smlouvy. Opačný výklad by byl v rozporu s výslovným zněním § 713 odst. 2 a § 1877 občanského zákoníku a založil by nelogickou konstrukci, která by ve svých důsledcích mohla vést ke zmaření práv a oprávně-

ných zájmů opomenutého manžela. Jestliže by totiž veškerá aktivní legitimace k nárokování bezdůvodného obohacení ležela pouze na manželovi, který při jednání opomenul druhého manžela, potom by opomenutý manžel ani poté, co úspěšně uplatnil námitku relativní neplatnosti, neměl reálnou možnost domoci se svých práv. Tak by tomu bylo například v situaci, kdyby druhý manžel aktivně nenárokoval vrácení bezdůvodného obohacení a pohledávka by byla z tohoto důvodu promlčena.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 33 Cdo 3037/2019 (překonán aktuálním rozhodnutím); rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2019, sp. zn. 28 Cdo 2505/2019; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2023, sp. zn. 31 Cdo 3125/2022.

Relevantní ustanovení: § 2393 odst. 1, § 713 a § 714, § 619 a § 629 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 642/2024

Datum rozhodnutí: 30. dubna 2025

Závěr: *Dohled nad stromy nacházejícími se v ochranném pásmu dráhy, které kvůli přírodním vlivům ohrožují bezpečný provoz dráhy, má ve smyslu § 2937 občanského zákoníku provozovatel (vlastník) dráhy.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu škody, která žalobkyni vznikla poškozením lokomotivy a trakčního vedení pádem suchého stromu z pozemku žalovaných na její zkušební trať malého zkušební okruhu. Soudy nižších stupňů žalobu zamítly. Žalovaní jsou vlastníky lesního pozemku. V místě zkušební dráhy vlastněné žalobkyní došlo k pádu suchého stromu, který poškodil trolej a lokomotivu žalobkyně. Žalobkyně se již před událostí domáhala toho, aby porosty nacházející se v ochranném pásmu dráhy byly vykáceny; žalovaní tak měli buď učinit sami, nebo jim žalobkyně nabízela, že vykácení porostů zajistí sama na svůj náklad. Soudy dovodily, žalovaní měli povinnost strpět, aby na jejich pozemku byla provedena nezbytná opatření k zabránění (mimo jiné) pádu stromu, vznikne-li nebezpečí pádu stromu přírodními vlivy. Protože žalobkyně prostřednictvím jí zjednané společnosti učinila nabídku, že vykácení porostů zajistí, s čímž žalovaní souhlasili, museli být žalovaní přesvědčeni, že žalobkyně se o bezpečnost zkušební dráhy ve

vztahu k jimi vlastněnému lesnímu pozemku postará bez jakékoli jejich součinnosti, tak museli být přesvědčeni, že žalobkyně se o bezpečnost zkušební dráhy ve vztahu k jimi vlastněnému lesnímu pozemku postará bez jakékoli jejich součinnosti. Neporušili tak žádnou zákonem uloženou povinnost a vzhledem k tomu, že po jednotlivci lze požadovat pouze rozumnou a přiměřenou míru bdělosti, neporušili ani žádnou povinnost podle občanského zákoníku. Za škodu proto neodpovídají. Odvolací soud konstatoval, že přírodním vlivem je každý přirozený vývoj v přírodě, a to včetně usychání stromů, jejich napadení dřevokaznými houbami či jinými cizopasníky. Tvrdila-li žalobkyně, že spadlý strom byl suchý a napadený hnilobou, musel jí být jeho stav zřejmý a měla zajistit jeho odstranění sama. Navíc se suchý strom nacházel jen ve vzdálenosti 1,65 m od hranice dráhy, tj. v ochranném pásmu dráhy, a subjektem, který měl prvotně zabezpečit provozuschopnost a bezpečnost dráhy, je drážní úřad nebo přímo žalobkyně jako provozovatelka dráhy. V podaném dovolání žalobkyně mj. namítala, že zákon o drahách není výlučně aplikovatelným předpisem, nýbrž měl být použit také občanský zákoník, z něž by odpovědnost žalovaných plynula. Žalovaní byli povinni strpět případnou údržbu jejich pozemků žalobkyní, avšak tím nebyli zbaveni vlastní povinnosti prevence (§ 2901 a § 2937 občanského zákoníku). Nejvyšší soud připustil dovolání k řešení otázky, zda lze zákon č. 266/1994 Sb., o drahách, považovat z hlediska nároků na náhradu škody mezi provozovatelem dráhy a vlastníky přilehlých pozemků za komplexní speciální předpis (*lex specialis*), nebo zda existují dvě právní úpravy (zákon o drahách a občanský zákoník), stojící vedle sebe či se vzájemně doplňující. Podle § 9 odst. 2 zákona č. 266/1994 Sb., o drahách, je provozovatel dráhy a dopravce oprávněn v ochranném pásmu dráhy vstupovat na cizí pozemky, popřípadě na stavby na nich stojící, za účelem oprav, údržby a provozování dráhy, odstraňování následků nehod nebo poškození dráhy a za účelem odstraňování jiných překážek omezujících provozování drážní dopravy. Přitom je povinen dbát toho, aby užívání pozemků, popřípadě staveb na nich stojících, bylo co nejméně rušeno a aby vstupem a činnostmi nevznikly škody, kterým je možno zabránit. Výkon těchto oprávnění musí být omezen na nezbytnou dobu a nezbytnou míru. Tímto ustanovením není dotčeno právo na náhradu škody podle občanského zákoníku. Podle § 10 odst. 1

zákona o drahách vlastníci nemovité věci v sousedství dráhy jsou povinni strpět, aby na jejich pozemcích byla provedena nezbytná opatření k zabránění sesuvů půdy, padání kamenů, lavin a stromů nebo jejich částí, vznikne-li toto nebezpečí výstavbou nebo provozem dráhy nebo přírodními vlivy; vznikne-li toto nebezpečí z jednání těchto vlastníků, jsou povinni učinit nezbytná opatření na svůj náklad. O rozsahu a způsobu provedení nezbytných opatření a o tom, kdo je provede, rozhodne drážní správní úřad. Podle § 2937 odst. 1 občanského zákoníku, způsobí-li škodu věc sama od sebe, nahradí škodu ten, kdo nad věcí měl mít dohled; nelze-li takovou osobu jinak určit, platí, že jí je vlastník věci. Kdo prokáže, že náležitý dohled nezanedbal, zproští se povinnosti k náhradě. Způsobila-li škodu věc pádem nebo vyhozením z místnosti nebo podobného místa, nahradí škodu společně a nerozdílně s tím, kdo je povinen k náhradě podle odstavce 1, i osoba, která takové místo užívá, a nelze-li ji určit, vlastník nemovité věci. Pro povinnost k náhradě újmy podle § 2937 občanského zákoníku je rozhodující naplnění tzv. kvalifikované okolnosti, vycházející z více či méně samovolného působení věci, která je způsobila vyvolat škodu. Jde o situaci, kdy věc působí sama od sebe, tj. z vnitřních důvodů, okolností či vlastností, které nejsou vyvolány způsobem jejího užívání. Osobou povinnou k náhradě je ten, kdo měl mít nad věcí dohled. Není rozhodující, zda jej skutečně vykonával, nýbrž zda byl povinen tak činit. Primárně má nad věcí dohled její vlastník, neboť s vlastnictvím věci se pojí povinnost na svou věc dohlížet. Z jazykového i teleologického výkladu § 2937 občanského zákoníku však vyplývá, že osobou povinnou k náhradě je (především) ten, kdo v době škodní události na věc dohlížel, měl ji fakticky ve své dispozici (např. nájemce, vypůjčitel, kdo ji fakticky převzal k realizaci určité činnosti nebo ji má u sebe bez právního důvodu či na základě protiprávního činu). V posuzované věci způsobil škodu pád stromu. Příčinou pádu byla skutečnost, že strom byl suchý, napadený dřevokazným hmyzem. Škodu tedy způsobil strom z důvodu svých vlastností. Strom byl součástí lesního pozemku (§ 507 občanského zákoníku), jehož vlastníkem byli žalovaní, kteří tak jsou vlastníky věci, která způsobila škodu. Vzhledem ke znění § 2937 občanského zákoníku je však třeba zabývat se otázkou, zda zde není jiná osoba, která měla nad věcí dohled, a v případě, že nikoli, pak i otázkou, zda jsou dány liberační důvody. Provozovatel

dráhy je mimo jiné povinen zabezpečit plynulost a bezpečnost provozu dráhy a drážní dopravy na ní, přičemž při nedodržení této povinnosti je sankcionován ze strany drážního správního úřadu. Tato obecná povinnost v sobě zahrnuje i odstraňování dřevin rostoucích v blízkosti dráhy (v jejím obvodu nebo ochranném pásmu), které představují ohrožení bezpečnosti. Typicky se jedná o dřeviny, u kterých hrozí pád na trať nebo které zhoršují rozhledové poměry u trati; často jde o náletové dřeviny. Vzhledem k tomu, že v daném případě strom spadl z lesního pozemku, nelze pominout ani ustanovení § 22 odst. 1 lesního zákona, podle něhož jsou vlastníci nemovitostí povinni provést nezbytně nutná opatření, kterými jsou nebo budou jejich pozemky, stavby a zařízení zabezpečeny před škodami způsobenými (mimo jiné) pádem stromů nebo jejich částí, přičemž vlastníci pozemků určených k plnění funkcí lesa jsou povinni tato opatření strpět. Toto ustanovení tedy ukládá vlastníkům pozemků povinnost učinit taková opatření, která by zabránila (předešla) vzniku škody – tedy i vzniku škody pádem stromu. Zákon o drahách v § 10 odst. 1 v rozhodné době tedy zakotvoval taková práva a povinnosti provozovatele (vlastníka) dráhy, které nejen omezovaly vlastnická práva vlastníků pozemků sousedících s dráhou, ale ve svém důsledku upravovaly i dohled nad věcmi (tedy i stromy jako součástmi pozemků), které mohly bezpečný provoz dráhy ohrožovat, včetně oprávnění je odstraňovat, což musel vlastník strpět. Ustanovení § 22 zákona o lesích pak ukládalo vlastníku sousedních pozemků přímo povinnost činit taková opatření, aby vzniku škody pádem stromů z lesního pozemku na svých pozemcích předešli, což opět musel vlastník lesního pozemku strpět. Tato ustanovení ve svém důsledku vymezují, kdo má dohled nad stromy, které ohrožují bezpečný provoz dráhy. Zajištění bezpečného provozu dráhy je nejen primární povinností provozovatelů a vlastníků dráhy, ale je i ve veřejném zájmu. Ustanovení § 10 odst. 1 věta první před středníkem zákona o drahách a § 22 zákona o lesích nejsou v pravém smyslu slova speciálními ve vztahu k občanskému zákoníku, pouze jeho ustanovení (zejména § 2937 občanského zákoníku) modifikují tím, že vymezují podmínky pro určení dohledové osoby. Proto dohled nad stromy nacházejícími se v ochranném pásmu dráhy, které kvůli přírodním vlivům ohrožují bezpečný provoz dráhy, měl v rozhodné době provozovatel dráhy.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2023, sp. zn. 25 Cdo 2864/2022.

Relevantní ustanovení: § 9 a § 10 zákona č. 266/1994 Sb., o drahách, § 2937 občanského zákoníku.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 164/24

Datum rozhodnutí: 28. května 2025

Závěr: Žaloba na nahrazení projevu vůle s uzavřením smlouvy o bezúplatném převodu náhradního pozemku má být brána jako žaloba na plnění podaná za účelem vydání rozhodnutí, na základě něhož by měla oprávněná osoba nárok na uzavření smlouvy; rozhodnutí soudu sice nahrazuje chybějící souhlas s ní, ale oprávněná osoba se rozhodnutím soudu nestává vlastníkem pozemku. Obecné soudy by se proto a priori neměly zbavovat povinnosti přezkoumat právní titul nabytí vlastnického práva k náhradnímu pozemku při půdní restituci se strohým odůvodněním, že vlastnické právo je nabýváno již na základě konstitutivního rozsudku nahrazujícího projev vůle povinné osoby.

Obsah: Spor před obecnými soudy byl veden o určení vlastnického práva státu k pozemkům, které byly vydány jako náhradní pozemky namísto pozemků, které nemohly být vydány podle zákona o půdě v důsledku toho, že existovaly zákonné překážky pro jejich vydání. Nárok na náhradní pozemky uplatnil právní nástupce původního restituenta (v aktuálním řízení před Ústavním soudem vedlejší účastník), a to žalobou na nahrazení projevu vůle s uzavřením smlouvy o převodu náhradních pozemků, které soud v roce 2020 vyhověl a nahradil projev vůle České republiky – Státního pozemkového úřadu, s uzavřením takové smlouvy. Původní správní rozhodnutí pozemkového úřadu týkající se restitučních nároků se však stala předmětem trestního řízení, v jehož rámci byli bývalí úředníci pozemkového úřadu odsouzeni za trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele, jelikož správní rozhodnutí byla vydána ve prospěch vedlejšího účastníka v rozporu se zákonem. Právě v tomto trestním řízení bylo také konstatováno, že aktuální vedlejší účastník není osobou oprávn-

něnou k majetku původního vlastníka v takovém rozsahu, který z rozhodnutí plynul. Tím, že vedlejší účastník dosáhl vydání rozsudku o nahrazení projevu vůle s uzavřením smlouvy o převodu náhradních pozemků, svůj skutečný restituční nárok tzv. přečerpal. Na tomto základě podal Státní pozemkový úřad žalobu na určení vlastnického práva státu k pozemkům, ohledně kterých byl rozsudkem soudu nahrazen projev vůle s uzavřením smlouvy o převodu náhradních pozemků. Tuto žalobu nicméně obecné zamítly. S odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu poukázaly na to, že rozhodnutí o nahrazení souhlasu s převodem náhradních pozemků podle zákona o půdě představuje konstitutivní akt, v důsledku něhož se nabyvatel stává vlastníkem vydávaného majetku, a to ke dni právní moci dotčeného rozhodnutí. Jelikož byl pravomocným soudním rozhodnutím nahrazen projev vůle stěžovatelky s uzavřením smlouvy o převodu náhradních pozemků a toto rozhodnutí nebylo nikdy změněno, je pro soud závazné a brání soudu, aby v následném sporu mezi týmiž účastníky samostatně a opětovně posuzoval stejnou otázku, neboť by to znamenalo, že by se odchýlil od již pravomocně stanoveného právního následku. Takové rozhodnutí tedy není rozhodnutím nahrazujícím prohlášení vůle dle § 161 odst. 3 občanského soudního řádu, nýbrž rozhodnutím státního orgánu o nabytí vlastnictví. Bez zrušení tohoto soudního rozhodnutí nelze vlastnictví z tvrzených důvodů zpochybnit. Uvedené smlouvy (vtělené do rozsudku) nelze s ohledem na shora uvedené považovat za soukromoprávní smlouvu, ale za rozhodnutí státního orgánu o nabytí vlastnictví, a tudíž se nelze zabývat otázkou platnosti těchto smluv. Dovolání bylo odmítnuto. Za relevantní nebyla považována ani dovolací otázka, lze-li u smlouvy o bezúplatném převodu vlastnického práva k náhradnímu pozemku, k jejímuž uzavření je nahrazen projev vůle povinné osoby pravomocným soudním rozhodnutím, uvažovat o její neplatnosti, ani otázky charakteru (povahy) pravomocného soudního rozhodnutí o nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu náhradních pozemků. Z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu plyne, že pravomocné soudní rozhodnutí o nahrazení projevu vůle povinné osoby k uzavření smlouvy o bezúplatném převodu vlastnického práva k náhradnímu pozemku oprávněné osobě je nabývacím titulem vlastnického práva oprávněné osoby. V ústavní stížnosti stěžovatelka – Česká

republika – Státní pozemkový úřad – namítla, že obecné soudy jí upřely možnost domáhat se vydání bezdůvodného obohacení a zabránily obnově jejího vlastnictví k vydaným nemovitostem, jelikož rozhodly, že bezdůvodného obohacení (spočívajícího v převodu pozemku) se nelze domoci žalobou na určení vlastnictví a současně, že její vlastnictví nekonstituuje smlouva vtělená do výroku rozsudku o nahrazení projevu vůle, ale samotný rozsudek. Vedlejší účastník však podle stěžovatelky tzv. přečerpal restituční nárok, jelikož využil omylu tehdejšího pozemkového úřadu o tom, že je (spolu s dalšími) osobou oprávněnou podle zákona o půdě. Stěžovatelka nesouhlasí se závěry obecných soudů a tvrdí, že smyslem a účelem rozsudku nahrazujícího projev vůle je, aby byla namísto žalované (zde stěžovatelky) nahrazena její vůle, kterou neprojevila, ačkoliv k tomu byla povinna. Právním titulem nabytí vlastnického práva je tudíž smlouva, nikoliv soudní rozhodnutí. Proto je relevantní, že vedlejší účastník při získávání pozemku zneužil podstatného skutkového omylu stěžovatelky způsobeného nesprávnými rozhodnutími o nevydání pozemků vedlejšímu účastníkovi (a dalším osobám, které s ním sdružily svůj nárok). Rozsudek o nahrazení projevu vůle nevytváří překážku věci rozhodnuté pro přezkoumání restitučního nároku, posouzení vzniku bezdůvodného obohacení nebo určení, že je vlastníci pozemku stěžovatelka. Ústavní stížnost byla shledána důvodnou. Žaloba, kterou se žalobce domáhá nahrazení projevu vůle, je žalobou na plnění; nejde o určovací žalobu ani žalobu právotvornou, neboť žalovaný byl povinen projevit určitou vůli (typicky učinit nějaké právní jednání, k němuž se zavázal sám nebo mu je ukládá zákon), ale tuto vůli neprojevila. Rozsudek, který takové žalobě vyhovuje, je rozsudkem na plnění, avšak jeho vykonatelnost spočívá v něčem jiném než v nucené realizaci povinnosti k plnění cestou exekuce. Povinnost uzavřít budoucí smlouvu může založit různá právní skutečnost. Výslovně je upravena smlouva o uzavření budoucí smlouvy (*pactum de contrahendo*), přičemž tato úprava se použije přiměřeně i na povinnost uzavřít smlouvy vyplývající z jiných právních skutečností (§ 1723 občanského zákoníku). Z aktuální judikatury Nejvyššího soudu plyne, že pravomocné rozhodnutí soudu (rozsudek nebo usnesení, kterým byl schválen smír mezi oprávněnou osobou a Pozemkovým fondem a které má podle § 99 odst. 3 věty první občanského soudního řádu účinky pravomocného rozsudku), jímž bylo

žalobě [podle § 80 písm. b) občanského soudního řádu] vyhověno a jímž byla Pozemkovému fondu (nyní Státnímu pozemkovému úřadu) uložena povinnost uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu pozemku, představuje způsob nabytí vlastnictví k věci na základě právní skutečnosti – zde rozhodnutím státního orgánu, kdy se (obecně) vlastnictví nabývá dnem v něm určeným, a není-li určen, dnem právní moci rozhodnutí. Rozhodnutí soudu, jímž se ukládá Pozemkovému fondu uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu pozemku, tedy nemá povahu rozhodnutí ukládajícího prohlášení vůle ve smyslu § 161 odst. 3 občanského soudního řádu; ve skutečnosti jde o rozhodnutí státního orgánu o nabytí vlastnictví. Část starší judikatury Nejvyššího soudu považovala žalobu na nahrazení prohlášení vůle, kterou se žalobce domáhá uložení povinnosti uzavřít smlouvu, za žalobu na plnění. V právní doktríně je však poukazováno na řešení, které se odchyluje od aktuální rozhodovací praxe Nejvyššího soudu v posuzované otázce. Žaloba na nahrazení projevu vůle státu k uzavření smlouvy o převodu náhradního pozemku je podle něj žalobou na plnění, jelikož odráží a vynucuje povinnost žalované uzavřít smlouvu (výsledkem sporu o nahrazení projevu vůle státu je v případě úspěchu oprávněné osoby uzavřená smlouva). Dalším argumentem, který zaznívá proti rozhodovací praxi Nejvyššího soudu považující rozhodnutí soudu o nahrazení projevu vůle státu k uzavření smlouvy o převodu náhradního pozemku za konstitutivní rozhodnutí, je skutečnost, že soudu chybí k založení vlastnického práva k náhradnímu

pozemku oprávněné osoby zákonné zmocnění; soudy mají oprávnění pouze nahradit projev vůle státu. Z uvedeného je zřejmé, že Nejvyšším soudem nastolená praxe považující rozhodnutí o nahrazení projevu vůle – ukládající povinnost uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu pozemku – za konstitutivní rozhodnutí o nabytí vlastnického práva, nemá potřebnou oporu ani v jeho relevantní předchozí rozhodovací praxi a de facto ani v zákoně, resp. jeho výkladu. V intencích nyní posuzované věci má být tedy žaloba nahrazení projevu brána jako žaloba na plnění podaná za účelem vydání rozhodnutí, na základě něhož by měla oprávněná osoba nárok na uzavření smlouvy; rozhodnutí soudu sice nahrazuje chybějící souhlas s ní, ale oprávněná osoba se rozhodnutím soudu nestává vlastníkem pozemku. Obecné soudy by se proto a priori neměly zbavovat povinnosti přezkoumat právní titul nabytí vlastnického práva k náhradnímu pozemku při půdní restituci se strohým odůvodněním, že vlastnické právo je nabýváno již na základě konstitutivního rozsudku nahrazujícího projev vůle povinné osoby.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2018 sp. zn. 28 Cdo 4166/2017; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2021 sp. zn. 28 Cdo 509/2021; nálezný Ústavního soudu ze dne 5. 1. 2021, sp. zn. III. ÚS 3804/19.

Relevantní ustanovení: § 161 odst. 3 občanského soudního řádu, § 11a zákona č. 229/1991 Sb., o půdě.

Zpracoval: Jan Tryzna